BLACHA

NUMER SPECJALNY
10 PAŹDZIERNIKA 2025
Autorzy:
Julia Dmuchowska
Marcin Grulkowski

Biuletyn Jubileuszu 150-lecia I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie

Program obchodów 150-lecia I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie

10 października 2025

9:00	**Msza Święta w kościele Zmartwychwstania Pańskiego w Kościerzynie**
10:30 – 15:00	**Uroczystości w szkole:**
	1. przemówienia okolicznościowe
	2. powiatowe obchody Dnia Edukacji Narodowej
	3. program artystyczny
	4. wmurowanie kapsuły czasu
	5. zwiedzanie szkoły
	6. wpisy do księgi pamiątkowej
	7. poczęstunek

Patron obchodów: Starosta Powiatu Kościerskiego

Niniejszy numer „Blachy", gazety szkolnej wydawanej od 2001 r., oddajemy do rąk czytelników w związku z obchodami jubileuszu 150 lat I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie. Początki Liceum przypadły na okres panowania niemieckiego i były niezwykle skromne. W 1875 r. w Kościerzynie powstało prywatne Progimnazjum dla młodzieży męskiej, którego siedzibą stała się kamienica przy ul. Długiej 6. Otwarcie szkoły nastąpiło w dniu 13 października tego roku. Autor działu „Wiadomości miejscowe i prowincyonalne" w polskiej „Gazecie Toruńskiej" zanotował m.in., że w dniach 16–21 października w Kościerzynie miał miejsce egzamin nauczycieli szkół elementarnych w miejscowym Seminarium Nauczycielskim. Wspomniał też, że „w tychże dniach rozpoczęły się zupełnie cicho lekcye w nowo utworzonem progimnazyum pod dyrekcją p. Huebnera. (…) Uczni zapisało się dotychczas bodaj trzydziestu". Redakcja „Gazety Toruńskiej", upatrująca w nowych szkołach działań germanizacyjnych, wyraziła dość nietypową opinię na ten temat:

> „Zresztą dla nas Polaków i katolików powinien być taki zakład więcej niż obojętny; to też możemy spokojnie wyglądać chwili, gdy równie cicho jak powstał, pokwapi się ku zgonowi, - już to minęła era gründerstw jakich bądź!"

Obecny Jubileusz dowodzi, że przepowiednia redakcji „Gazety Toruńskiej" z 1875 r. się nie spełniła. W ciągu 150 lat swego istnienia kościerskie liceum przeżyło wiele zmian – od prywatnej, a potem państwowej niepełnej szkoły średniej (progimnazjum), poprzez Państwowe Gimnazjum Klasyczne (od 1922 r.), Państwowe Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Wybickiego (1933–1939 i 1945–1948), aż po Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Wybickiego (od 1948 r.). Szkoła nasza nie tylko przetrwała, lecz z pełną odpowiedzialnością można powiedzieć, że stała się nowoczesną placówką edukacyjną, kształcącą kolejne pokolenia obywateli demokratycznej Rzeczypospolitej. Nasza szkoła to nie tylko pamiątki po jej bogatej historii: dzwon używany jeszcze w czasach jej funkcjonowania w budynku przy ul. Strzeleckiej, przedwojenne książki skrupulatnie przechowywane w bibliotece szkolnej czy kroniki szkolne. To przede wszystkim ludzie i ich wspomnienia. Mamy nadzieję, że dzisiejsza uroczystość będzie okazją do wymiany doświadczeń nabytych w czasach edukacji w kościerskim Liceum między różnymi pokoleniami społeczności szkolnej. Autorzy niniejszego, specjalnego numeru „Blachy" mają nadzieję, że pozostanie on miłą pamiątką po Jubileuszu 150. rocznicy powstania I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie.

▲ Rycina 1. Nauczyciele Królewskiego Progimnazjum w Kościerzynie w 1918 roku. W dolnym rzędzie w środku siedzi ówczesny dyrektor szkoły Walter Lemme

„Wędrująca" szkoła. Gmachy szkolne w dziejach kościerskiego Liceum

Historia I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie to nie tylko dzieje nauczycieli, uczniów i programów nauczania, lecz także opowieść o kolejnych budynkach, w których rozwijało się życie szkolne. Każda siedziba była odbiciem ambicji i możliwości danego okresu, a jednocześnie pozostawała świadectwem trudnych doświadczeń, jakie dotykały społeczność miasta i całego regionu kaszubskiego. Można śmiało powiedzieć, że w ciągu 150 lat swego istnienia szkoła odbyła prawdziwą podróż po Kościerzynie.

▲ Rycina 2.Pierwsza siedziba progimnazjum w Kościerzynie w latach 1875–1894 – dom należący do Marcina Łukowicza na skrzyżowaniu ul. Długiej i Kościelnej

▲ Rycina 3. Budynek Królewskiego Progimnazjum w Kościerzynie przed 1911 r. Widok od ul. Strzeleckiej

▲ Rycina 4. W budynku dzisiejszej Szkoły Podstawowej nr 2 przy ul. Strzeleckiej mieściło się niegdyś Królewskie Progimnazjum w Kościerzynie. Fotografia z około 1914 r.

Pierwszą siedzibą powołanego w 1875 r. Progimnazjum był dom należący do Marcina Łukowicza na rogu ówczesnych ulic Długiej i Kościelnej. Była to typowa kamienica, która wcześniej mieściła Katolicką Szkołę Wyższą dla Dziewcząt, a następnie Katolickie Seminarium Nauczycielskie **(rycina 2)**. Budynek nie mógł sprostać potrzebom rozwijającej się placówki. Ciasne sale, brak miejsca na pracownie przedmiotowe stały się powodem starań o polepszenie infrastruktury edukacyjnej w mieście.

Owocem tych starań stał się nowy etap w dziejach kościerskiego Progimnazjum, który rozpoczął się w 1894 r. wraz z oddaniem do użytku gmachu przy ulicy Strzeleckiej **(rycina 3 i 4)**. Inwestycję sfinansowały wspólnie miasto i powiat. Gmach zaprojektowano dla około dwustu uczniów. Znajdowało się w nim dziewięć przestronnych sal lekcyjnych, aula przeznaczona na uroczystości, pracownia rysunku, gabinet fizyczny, biblioteka oraz mieszkanie woźnego. Budynek był piętrową, ceglaną bryłą wzniesioną w stylu charakterystycznym dla niemieckiej architektury szkolnej końca XIX w. W 1911 r. obok wybudowano dom dyrektora, który nawiązywał formą do głównego gmachu i dopełniał całość założenia. Nowa siedziba początkowo odpowiadała potrzebom szkoły, jednak w latach dwudziestych i trzydziestych XX w. jej ograniczenia stawały się coraz bardziej widoczne. Toalety znajdowały się w osobnym budynku na dziedzińcu, a ogrzewanie opierało się na piecach kaflowych. W suterenach mieściło się mieszkanie woźnego, introligatornia uczniowska uruchomiona w 1926 r., magazyn opału oraz dodatkowe pracownie. Na parterze znajdowały się biblioteka, gabinet lekarski, kancelaria i część sal lekcyjnych. Na piętrze z kolei zlokalizowano gabinet dyrektora, pokój nauczycielski, a także gabinety przedmiotowe. Aula pełniła funkcję sali uroczystości szkolnych, niedzielnych mszy świętych, koncertów chóru i orkiestry, a także egzaminów maturalnych.

W 1935 r. szkołę przeniesiono do gmachu po zlikwidowanym Seminarium Nauczycielskim przy ul. Wybickiego **(rycina 5)**. Była to zmiana przełomowa. Nowa siedziba, przestronna i nowoczesna, odpowiadała ambicjom i wymaganiom reformy edukacji przeprowadzonej kilka lat wcześniej. Skrzydła budynku przeznaczono na mieszkania dla nauczycieli, co stabilizowało kadrę i wiązało ją z miastem. Działał tu internat dla 70–80 uczniów spoza Kościerzyny, w którym sypialnie mieściły po 20–30 wychowanków. Mniejsze sale przeznaczano na naukę własną. Na parterze znajdowały się gabinety administracyjne i lekarskie, a na piętrze nowoczesne pracownie (biologiczna i fizyczno-chemiczna) oraz biblioteka. Prefekt ks. dr Leon Heyke zgromadził w gmachu prywatny księgozbiór, który stał się jednym z centrów życia intelektualnego i miejscem pielęgnowania tożsamości narodowej. Na drugim piętrze znajdowała się obszerna aula wykorzystywana do uroczystości, przedstawień, koncertów, mszy świętych oraz corocznych szkolnych wydarzeń dobroczynnych. Kompleks dopełniała sala gimnastyczna z zapleczem, ogród szkolny i działki nauczycielskie, a także rozpoczęta budowa kręgielni, której nie udało się ukończyć przed wybuchem wojny.

We wrześniu 1939 r. rozwój szkoły został przerwany przez wybuch drugiej wojny światowej. Gmach przy ul. J. Wybickiego przejęto na potrzeby Wehrmachtu i zamieniono na koszary oraz szpital wojskowy. Biblioteka księdza Heykego, księgozbiory szkolne i kroniki gimnazjalne zostały zniszczone i spalone. Gmach przy ul. Strzeleckiej zamieniono na niemiecką szkołę powszechną (Volksschule).

Przez pewien czas mieścił się tam również Zakład Kształcenia Nauczycielek, jednak został szybko zlikwidowany. W Kościerzynie utworzono także szkołę średnią (Oberschule), której działalność napotykała na ogromne trud-ności lokalowe. Zajęcia prowadzono w pięciu barakach, w salach szkoły zawodowej oraz w pomieszczeniach plebanii kościoła pw. Trójcy Świętej. Pożar jednego z budynków w 1940 r. dodatkowo pogłębił kryzys lokalowy. Cały system edukacji podporządkowany był celom germanizacyjnym, polskie dzieci pozbawiono prawa do nauki na poziomie średnim.

Po zakończeniu wojny w 1945 r. szkoła wznowiła działalność w budynku przy ul. J. Wybickiego 1, jednak już wkrótce powróciła do gmachu przy ul. Strzeleckiej. Od 1953 r. budynek ten ponownie pełnił funkcję siedziby Liceum, ale był ciasny i przestarzały, a jego stan techniczny nie odpowiadał potrzebom szkoły. Już w latach pięćdziesiątych pojawiła się idea budowy nowej siedziby.

We wrześniu 1963 r. oddano do użytku nowoczesny gmach przy obecnej ul. I. Krasickiego **(ryciny 6 i 7)**. Budowa nowego gmachu związana była z wielkim programem inwestycyjnym realizowanym pod hasłem „tysiąca szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego". „Szkoła tysiąclecia" była budynkiem przestronnym, o jasnych, szerokich korytarzach i dużych, przeszklonych salach lekcyjnych. Po raz pierwszy w dziejach szkoły powstały profesjonalne pracownie: biologiczna, chemiczna i fizyczna, wyposażone w mikroskopy, zestawy doświadczalne i nowoczesne pomoce dydaktyczne. Na drugim piętrze powstał gabinet historyczny, a następnie izba regionalna, która gromadziła zbiory związane z kulturą i tradycją Kaszub. Dawna biblioteka została przeniesiona do przestronnego pomieszczenia w piwnicy, natomiast na parterze powstała świetlica i izba pamięci narodowej. Ważnym elementem tożsamości szkoły stały się dzieła plastyka Zbigniewa Świercza, który wykonał monumentalne malowidła przedstawiające Marię Skłodowską-Curie i Mikołaja Kopernika. Powstały one w Roku Kopernikańskim (1973), z okazji 500. rocznicy urodzin wielkiego astronoma. Umieszczone na półpiętrach korytarzy, malowidła podkreślały naukowy i humanistyczny charakter szkoły oraz do dziś nadają budynkowi wyjątkowy klimat.

Od 1963 r. do dziś budynek ten pozostaje siedzibą I Liceum Ogólnokształcącego. W pierwszych dekadach XXI w. szkoła przechodzi modernizację. Corocznie odnowieniu podlegają kolejne sale lekcyjne. Wymieniono stolarkę okienną i ocieplono bryłę budynku, co poprawiło warunki termiczne i pozwoliło obniżyć koszty ogrzewania. Elewacja zyskała nowy wygląd, a wewnątrz odnowiono korytarze. Dzięki wsparciu powiatu i funduszom unijnym stale wzbogaca się wyposażenie gabinetów, stworzono również multimedialne stanowiska w pracowniach językowych i przyrodniczych. Unowocześniono bibliotekę, która stała się centrum informacji z dostępem do komputerów i zasobów cyfrowych. Do ostatniej wielkiej inwestycji w szkole należy oddanie do użytku nowej, dużej sali gimnastycznej (2019).

*

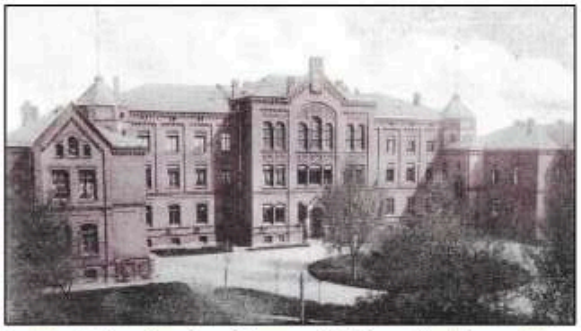

Rycina 5. Seminarium Nauczycielskie w Kościerzynie, siedziba Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. J. Wybickiego w Kościerzynie w latach 1935–1939 i 1945–1953.

Rycina 6. Budynek Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie w 1967 r.

Rycina 7. I Liceum Ogólnokształcące w nowej szacie kolorystycznej. W 2022 r. powstał mural przedstawiający patrona szkoły

▲ Rycina 8. Broszura wydana przez Zrzeszenie Kaszubskie w związku z Jubileuszem Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie w 1959 r. Do tego tytułu nawiąże publikacja Zjazdu Absolwentów w 2009 r.

▲ Rycina 9. Uczestnicy Zjazdu Absolwentów w 1959 r.

▲ Rycina 10. Uczestnicy Zjazdu Absolwentów w dniach 13–14 czerwca 2009 r.

Jubileusze kościerskiego liceum i inne święta szkolne. Rola „Wybickiego" w życiu społecznym regionu

Dzisiejszy jubileusz nie jest pierwszą tego typu uroczystością w dziejach szkoły. Dotychczasowe święta szkoły nawiązywały jednak do dwóch różnych, a zarazem przełomowych wydarzeń. Jednym z nich jest utworzenie w Kościerzynie prywatnego progimnazjum w 1875 r. Do tego wydarzenia odnosił się jubileusz 25. rocznicy założenia szkoły w 1900 r. Rezultatem jubileuszu było zebranie znacznej kwoty pieniężnej na potrzeby placówki. Przynosiła ona w następnych latach dochód, dzięki któremu finansowano niektóre potrzeby szkoły.

Kolejny jubileusz i towarzyszący mu zjazd absolwentów miał miejsce po drugiej wojnie światowej, w 1959 r. w zupełnie nowej rzeczywistości społeczno-politycznej Polski Ludowej **(ryciny 8 i 9)**. Nawiązywał on do innego wydarzenia z wczesnych dziejów szkoły. W 1889 r. bowiem progimnazjum męskie, pozostające od kilku lat na utrzymaniu Starostwa Powiatowego, stało się szkołą państwową, otrzymując dumną nazwę Królewskiego Progimnazjum w Kościerzynie (Königliches Progymnasium zu Berent). Podczas uroczystości w 1959 r. wspominano nie tylko piękne chwile nauki w ławach szkolnych, ale także uczniów i nauczycieli kościerskiego Gimnazjum i Liceum, którzy nie doczekali końca drugiej wojny światowej.

Z rocznicą powstania Królewskiego Progimnazjum w Kościerzynie związany był również ostatni jubileusz 120-lecia Liceum w czerwcu 2009 r. Jego inicjatorem był ówczesny dyrektor szkoły Jarosław Charszla, zaś dużą rolę w organizacji uroczystości odegrał wieloletni dobroczyńca Liceum i jego absolwent Antoni Stark (zm. 2025). Uczestniczyło w nim około 300 absolwentów, nauczycieli i pracowników szkoły **(rycina 10)**.

W naszym Liceum oraz jego poprzednich wcieleniach odbywały się – w zależności od sytuacji politycznej – inne uroczystości odwołujące się do różnorodnych tradycji ideowych. W Progimnazjum funkcjonującym pod zaborem niemieckim organizowano akademie w związku obchodami rocznic śmierci pierwszych cesarzy zjednoczonego państwa niemieckiego: Wilhelma I i Fryderyka III, a także urodzin Wilhelma II Hohenzollerna. Każdego roku w dniu 2 września zarówno w kościerskim Progimnazjum, jak też w całym Cesarstwie Niemieckim miały miejsce obchody Dnia Sedanu (niem. Sedantag), święta na cześć wielkiego triumfu w niedawnej wojnie francusko-pruskiej.

Wraz z wybuchem pierwszej wojny światowej do wojska niemieckiego powołano aż sześciu z jedenastu nauczycieli, włącznie z dyrektorem prof. dr. Alfredem Krahem. W szkole upamiętniono zwycięstwa armii niemiecko-austriackiej na froncie wschodnim (14 września, 18 grudnia 1914 r., 13 lutego 1915 r.) oraz oddano cześć poległym byłym uczniom szkoły: nauczycielowi, ochotnikowi Benno Fietkauowi z Kościerzyny (absolwentowi z 1911 r.), podoficerowi Walterowi Steege z Nowego Barkoczyna (absolwentowi z 1912 r.) oraz porucznikowi Klausowi Kochowi z Kościerzyny.

Przejęcie Pomorza Gdańskiego przez Rzeczpospolitą Odrodzoną (1920) oznaczało dla społeczności szkolnej ko-

ścierskiego Gimnazjum możliwość odwoływania się do polskich tradycji narodowych. Gimnazjaliści wraz z gronem pedagogicznym corocznie uczestniczyli w uroczystościach z okazji Święta Konstytucji Trzeciego Maja, później również Święta Odzyskania Niepodległości **(rycina 11)**. Państwowe Gimnazjum Klasyczne w Kościerzynie wzięło udział w wielkiej akcji życzeń dla narodu amerykańskiego z okazji 150. rocznicy powstania Stanów Zjednoczonych w 1926 r. Karta z nazwiskami uczniów i nauczycieli znajduje się do dziś w jednym ze 111 woluminów przesłanych do Kongresu Stanów Zjednoczonych **(rycina 12)**. Liczne przedstawienia teatralne wystawiane przez uczniów oraz koncerty orkiestry gimnazjalnej kształtowały życie nie tylko szkoły, lecz również miasta i regionu. W ciągu prawie dwudziestu lat niepodległej Polski szkoła wykształciła pokolenie obywateli odrodzonego państwa polskiego.

Wraz z nadejściem Polski Ludowej po ponad pięcioletniej okupacji hitlerowskiej kolejny raz zmieniły się wzorce, do których odwoływano się w systemie edukacji. Szczególnie ostry nacisk ideologiczny miał miejsce w czasach stalinizmu (do 1956 r.). Uczniowie Gimnazjum kościerskiego brali udział w wielkiej defiladzie i wizycie prezydenta Bolesława Bieruta w Kościerzynie w 1947 r., zaś rok później młodzież zrzeszona w komunistycznym Związku Młodzieży Polskiej zorganizowała międzyszkolną akademię w „Bazarze" z okazji zjednoczenia PPR i PPS w Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą. W kronice szkolnej z 1953 r. zanotowano:

> „Dnia 7-go marca młodzież nasza wzięła udział w centralnej akademii [!] poświęconej pamięci wielkiego Stalina. Dnia 9 marca po pierwszej lekcji młodzież zgromadziła się na auli. Nastrój panował przejmujący. Poważna, żałobna muzyka przybliżała coraz bardziej chwilę ostatniego pożegnania całej postępowej ludzkości z jej Wodzem, Stalinem. Godzinę dziesiątą oznajmiły salwy armatnie. Bicie dzwonów, wycie syren i 5-ciominutowy bezruch towarzyszyły wyprowadzeniu zwłok do mauzoleum. Ból jednak trzeba przekuć w czyn. Po skończonej audycji odbyły się normalne zajęcia".

Podobnie zorganizowano w szkole uroczystości po śmierci Bolesława Bieruta w 1956 r. **(rycina 13)**:

> „Bolesław Bierut nie żyje. Wstrząsająca ta wiadomość doszła do naszej szkoły dnia 13 marca. Następnego dnia na apelu porannym prof. Stosik dał krótkie sprawozdanie z życia i działalności Bolesława Bieruta. Pani dyrektor podała kilka danych z okresu choroby tow. Bieruta. Śmierć tow. Bieruta uczciliśmy jednominutowym milczeniem. Dnia 16 marca o godz. 10^{00} zebraliśmy się w auli szkolnej, gdzie przez radio wysłuchaliśmy transmisji z uroczystości pogrzebowych. Śmierć ta wywołała przygnębienie w całym kraju. Polska cała okryła się żałobą. Polska Zjednoczona Klasa Robotnicza poniosła niepowetowaną szkodę. Aby uczcić pamięć tego wielkiego wodza, postanowiliśmy zapoznać się z działalnością Bolesława Bieruta".

W okresie Polski Ludowej w kościerskim Liceum odbywały się akademie z okazji kolejnych rocznic rewolucji październikowej. Uczniowie wraz z nauczycielami uczestniczyli ponadto w kościerskich obchodach Święta Pracy (Pierwszego Maja). Ocenom historyków pozostawmy pyta-

Rycina 11. Pomorska Drużyna Harcerska im. gen. Józefa Hallera przy Państwowym Gimnazjum Klasycznym w Kościerzynie podczas Święta Konstytucji Trzeciego Maja w 1932 r. Opiekę nad drużyną sprawował nauczyciel Piotr Loroch

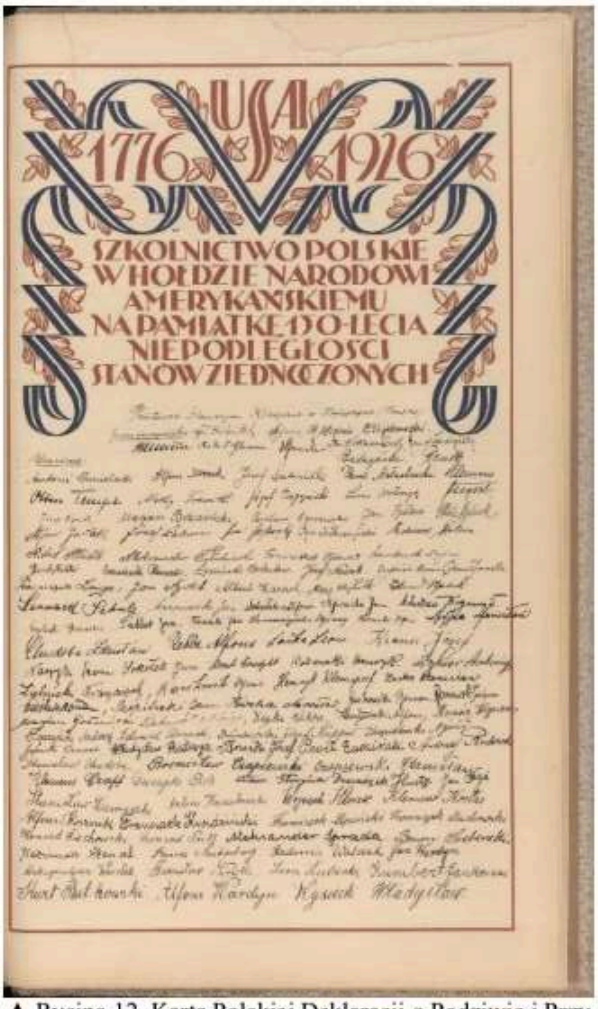

▲ Rycina 12. Karta Polskiej Deklaracji o Podziwie i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych (Polish Declarations of Admiration and Friendship for the United States) wypełniona w 1926 r. podpisami nauczycieli i uczniów Państwowego Gimnazjum Klasycznego w Kościerzynie. Karta ta znajduje się w tomie 8 całego zbioru.

nie, na ile ta swoista obrzędowość odzwierciedlała rzeczywiste przekonania ideowe nauczycieli i młodzieży licealnej **(ryciny 14–16)**. W tym czasie szkołę odwiedzali liczni goście z krajów socjalistycznych. Na przykład w 1956 r. w spotkaniu z uczniami uczestniczyli studenci z Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej, wyjaśniający kościerskiej młodzieży sytuację społeczno-polityczną swego kraju. Oprócz nich do szkoły przyjeżdżali goście ze Związku Radziekiego. Częściowe otwarcie kraju w latach siedemdziesiątych XX w. zaowocowało innymi ciekawymi spotkaniami. W dniu 8 października 1974 r. gośćmi Liceum Ogólnokształcącego byli nauczyciele z Japonii **(rycina 18)**.

Wraz z treściami ideologicznymi wymaganymi założeniami szkolnictwa socjalistycznego szkoła krzewiła pamięć o dziejach regionu. W 1947 r. szkoła aktywnie włączyła się w obchody 200. rocznicy urodzin Józefa Wybickiego. Koło historyczne, którym kierował nauczyciel i dyrektor szkoły dr Jerzy Knyba, utworzyło w 1968 r. szkolną izbę pamięci narodowej. Przede wszystkim upamiętniono w niej dzieje konspiracji i walk z okupantem hitlerowskim w czasie drugiej wojny światowej, ale również działaczy kaszubskich z przełomu XIX i XX w. Zbierano również zabytki kultury materialnej z terenu powiatu kościerskiego. Izba pamięci z Liceum Ogólnokształcącego, stworzona przez dr. Knybę, została uznana za najlepszą tego typu placówkę funkcjonującą w ramach szkoły w województwie gdańskim **(ryciny 17 i 19)**. Nieprzypadkowo jej zbiory stały się zalążkiem powstałego w końcu lat dziewięćdziesiątych XX w. Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dr. Jerzego Knyby. Do opieki nad izbą pamięci powołano Szkolne Koło Przyjaciół Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Koło organizowało spotkania z kombatantami drugiej wojny światowej (zwłaszcza w kwietniu jako miesiącu pamięci narodowej). Byli wśród nich kombatanci kampanii polskiej 1939 r., walk frontu zachodniego, jak i żołnierze I i II Armii Wojska Polskiego, a także uczestnik strajku szkolnego w 1907 r. Feliks Strzałka, uczestnik rewolucji październikowej Andrzej Krzanowski, uczestnik powstania wielkopolskiego i walk pod Monte Cassino ppor. Józef Waligórski. Za osiągnięcia w pracy edukacyjnej szkoła została uhonorowana w 1975 r. wysokim odznaczeniem państwowym – Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

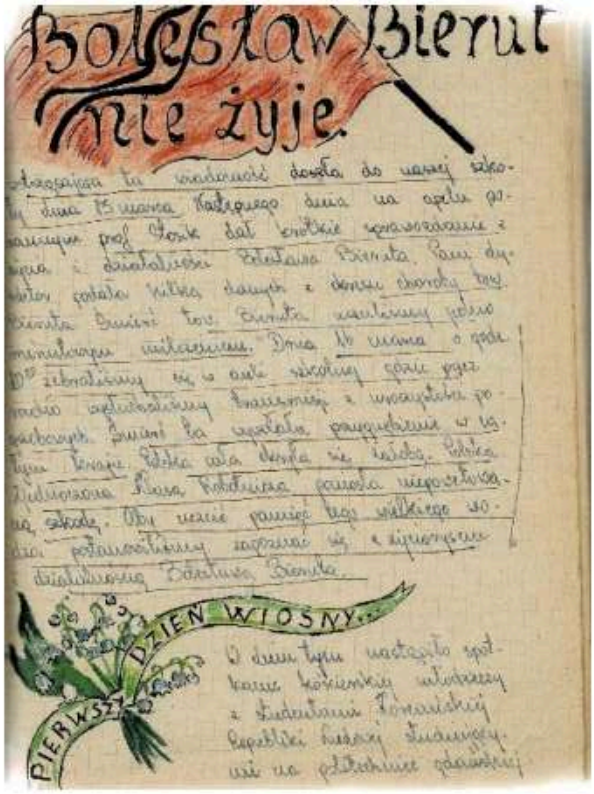

▲ Rycina 13. Fragment kroniki szkolnej z informacją o śmierci Bolesława Bieruta w 1956 r. Następny wpis, zatytułowany „Pierwszy dzień wiosny", ma z perspektywy dziejowej dwuznaczny charakter. Autorzy kroniki nie zdawali sobie sprawy, że śmierć Bieruta uruchomiła proces destalinizacji w Polsce. Z następnych wpisów z 1956 r. wiadomo, że w kościerskim Liceum funkcjonowała przez pewien czas skrzynka pytań. Odpowiedzi na pytania dotyczące często kontrowersyjnych kwestii politycznych udzielała podczas apeli szkolnych ówczesna dyrektor Liceum Rozalia Niewiadomska

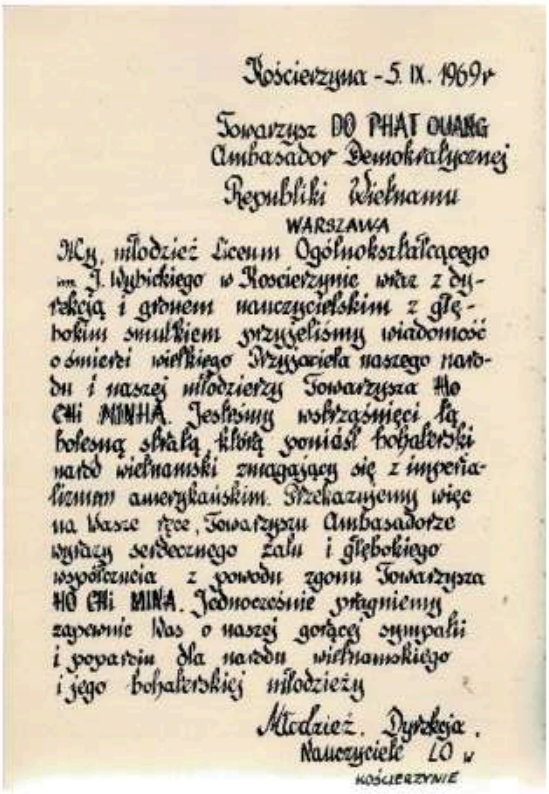
Kościerzyna - 5. IX. 1969 r.

Towarzysz DO PHAT QUANG
Ambasador Demokratycznej
Republiki Wietnamu
WARSZAWA

My, młodzież Liceum Ogólnokształcącego im. J. Wybickiego w Kościerzynie wraz z dyrekcją i gronem nauczycielskim z głębokim smutkiem przyjęliśmy wiadomość o śmierci wielkiego Przyjaciela naszego narodu i naszej młodzieży Towarzysza Ho Chi MINHA. Jesteśmy wstrząśnięci tą bolesną stratą, która zwłaszcza bohaterski naród wietnamski zmagający się z imperializmem amerykańskim. Przekazujemy więc na Wasze ręce, Towarzyszu Ambasadorze wyrazy serdecznego żalu i głębokiego współczucia z powodu zgonu Towarzysza Ho Chi MINA. Jednocześnie zapragniemy zapewnić Was o naszej gorącej sympatii i poparciu dla narodu wietnamskiego i jego bohaterskiej młodzieży

Młodzież, Dyrekcja,
Nauczyciele LO w
KOŚCIERZYNIE

▲ Rycina 14. W 1969 r. społeczność Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie wysłała list otwarty do ambasady wietnamskiej z kondolencjami i wyrazami poparcia w związku ze śmiercią komunistycznego przywódcy Wietnamu Północnego Ho Chi Minha. W końcu lat sześćdziesiątych trwała druga wojna indochińska pomiędzy wojskami amerykańskimi wspierającymi Wietnam Południowy a komunistycznymi oddziałami Wietnamu Północnego. W epoce zimnej wojny szkoła w państwach bloku wschodniego stała się ważnym elementem kształtowania postaw ideowo-politycznych

▲ Rycina 15. Uczniowie i nauczyciele Liceum Ogólnokształcącego maszerują ulicami Kościerzyny podczas Święta Pracy w 1975 r.

▲ Rycina 16. Pochód pierwszomajowy w 1979 r. na ul. Wojska Polskiego. Na pierwszym planie uczniowie kościerskiego Liceum

▲ Rycina 17. Wycieczka koła historycznego pod opieką dr. Jerzego Knyby do stanowiska archeologicznego w Węsiorach w 1975 r.

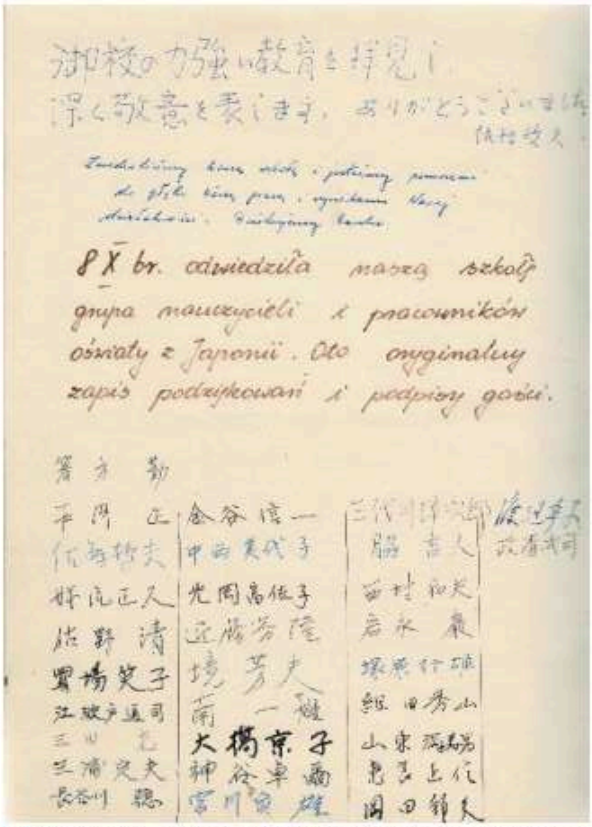

8 X br. odwiedziła naszą szkołę grupa nauczycieli i pracowników oświaty z Japonii. Oto oryginalny zapis podpisów gości.

▲ Rycina 18. „Zwiedziliśmy Waszą szkołę i jesteśmy poruszeni do głębi Waszą pracą i wynikami Waszej działalności" – taki wpis pamiątkowy zostawiła w kronice szkoły grupa nauczycieli japońskich, która odwiedziła Liceum w dniu 8 października 1974 r.

▲ Rycina 19. W kwietniu 1976 r. w Dziemianach zebrano ziemię z miejsca pochówku osób zamordowanych podczas okupacji hitlerowskiej do specjalnie przygotowanej urny. Urny z różnych miejscowości do dziś znajdują się w gabinecie historycznym kościerskiego Liceum. Były one niegdyś częścią szkolnej izby pamięci

W związku z transformacją ustrojową zachodzącą od 1989 r. szkoła zrzuciła cały dotychczasowy gorset ideologiczny. Pozostała jednak tradycja wypracowana przez poprzednie pokolenia nauczycieli i uczniów, zwłaszcza uroczyste ślubowanie klas pierwszych w rocznicę urodzin patrona szkoły Józefa Wybickiego (od kilkunastu lat w Muzeum Hymnu Narodowego w Będominie). Przyjęcie klas pierwszych do społeczności szkolnej otrzymuje współcześnie nawet postać trwającego tydzień ceremoniału, w którym nowi uczniowie poprzez zabawę wykonują wspólnie zadania zmierzające do wzajemnej integracji. Co roku w maju uczniowie pod kierunkiem zastępcy dyrektora i nauczyciela historii Rafała Słomińskiego organizują Rajd z Wybickim **(rycina 20)**.

W kościerskim Liceum upamiętniane są święta narodowe. W związku ze Świętem Niepodległości uczniowie i nauczyciele biorą udział w akcji „Szkoła do hymnu". Od początku lat dziewięćdziesiątych XX w. uczniowie upamiętniają również Święto Konstytucji Trzeciego Maja. W szkole pojawiły się nowe imprezy. Od dwudziestu lat w październiku odbywają się koncerty jesienne, które pozwalają naszej młodzieży pokazać swój talent muzyczny.

Wśród gości Spotkań z Pisarzami w Liceum znaleźli się wiodący twórcy najnowszej polskiej prozy: Jacek Dehnel (2014), Joanna Bator (2019) oraz Paweł Sołtys (2020) **(rycina 21)**. W 2022 r. w I Liceum Ogólnokształcącym im. Józefa Wybickiego miała miejsce ogólnopolska inauguracja roku szkolnego, w której uczestniczył ówczesny minister edukacji narodowej Przemysław Czarnek.

*

Nasza szkoła przed 150 laty…

Odbędziemy teraz podróż w czasie. Zatrzymamy się w trzech momentach dziejowych. Wpierw przenieśmy się do pierwszych lat istnienia Królewskiego Progimnazjum w Kościerzynie.

❶ Szkoła przeznaczona jest tylko dla młodzieży płci męskiej. Dziewczęta mają możliwość kształcenia się w Zakładzie Najświętszej Marii Panny Anielskiej (Marienstiftung), znajdującym się w monumentalnym gmachu przy ulicy prowadzącej w kierunku części miasta nazywanej Szydlicami (dziś ul. 8 Marca).

❷ Miasto od stu lat znajduje się pod panowaniem pruskim (niemieckim), stąd podczas zajęć lekcyjnych używał(a)byś języka niemieckiego. Od 1894 r. uczęszczał(a)byś do nowego budynku szkolnego przy ul. Strzeleckiej w sąsiedztwie kościoła ewangelickiego.

❸ Jeśli chciał(a)byś dostać się do naszego Progimnazjum, po ukończeniu czteroletniej szkoły elementarnej (najczęściej w 9. roku życia) powinnaś/powinieneś przystąpić do egzaminu wstępnego, który zazwyczaj odbywał się w przeddzień rozpoczęcia roku szkolnego. Przed egzaminem przedstawiasz akt urodzenia i chrztu, świadectwo szczepień oraz świadectwo ukończenia szkoły elementarnej. Jesteś zobowiązany(-na) do przyniesienia ze sobą papieru liniowanego i przyborów pisarskich. Od kandydatów do seksty, czyli klasy pierwszej progimnazjalnej, wymaga się biegłości w czytaniu tekstu drukowanego czcionką niemiecką (gotycką) i łacińską, znajomości części mowy, czytelnego pisma, poprawności w pisaniu dyktanda, opanowania czterech podstawowych działań arytmetycznych na liczbach całkowitych oraz znajomości Starego i Nowego Testamentu.

❹ Jeśli jesteś eksternem, czyli uczniem spoza Kościerzyny i okolic, wybierzesz mieszkanie (stancję) wyłącznie za zgodą dyrektora szkoły. Szkoła nie dysponuje środkami pochodzącymi z fundacji pozwalającymi na pomoc finansową przeznaczoną dla uczniów. W każdym roku szkolnym tylko jeden uczeń pochodzenia niemieckiego otrzymuje stypendium w wysokości 150 marek.

❺ Rok szkolny związany jest z kalendarzem kościelnym i rozpoczyna się po świętach Zmartwychwstania Pańskiego (w marcu lub kwietniu). W całym roku szkolnym zaplanowano pięć dużych przerw: wielkanocną, liczącą przeważnie kilkanaście dni, z okazji Zielonych Świąt, ferie letnie w lipcu, przerwę jesienną w pierwszej połowie października oraz zimową (od Bożego Narodzenia do Święta Trzech Króli). W Kościerzynie masz możliwość kontynuowania nauki na poziomie gimnazjalnym w siedmiu, a potem sześciu klasach: od seksty do wyższej sekundy (potem tylko niższej). Progimnazjum kończy się egzaminem końcowym uprawniającym do kontynuowania edukacji w gimnazjach o pełnym programie nauczania. Na egzaminie wielkanocnym 1890 r. zmierzył(a)byś się z następującymi zadaniami z matematyki:

▲ Rycina 20. Majówka z Wybickim w 2018 r.

▲ Rycina 21. Spotkanie uczniów Liceum z Joanną Bator

▲ Rycina 22. Maturzyści kościerskiego Gimnazjum w roku 1932 wraz z gronem pedagogicznym.

▲ Rycina 23. Lekcja chemii w Państwowym Gimnazjum Klasycznym w Kościerzynie w 1929 r.

1. Rozwiąż za pomocą logarytmów:

$$1)\ \frac{9}{7+2\sqrt{x}}=\frac{8}{13-5\sqrt{x}};\ 2)\ \frac{85{,}39\sqrt{45}}{708{,}73}$$

2. Narysuj trójkąt, do którego dane są podstawa, kąt przy wierzchołku i środkowa do podstawy (a, α, t_a).

3. Oblicz trójkąt z kątów i promienia okręgu opisanego na tym trójkącie: ($\alpha = 46^o\ 16'\ 24''$, $\beta = 9^o\ 14'\ 15''$; $r = 22837$).

❻ Uczęszczając do sekundy, uczysz się w naszej szkole języka niemieckiego, zaś jako języków obcych języka francuskiego i angielskiego. Wiele godzin spędzasz nad łaciną (8 godz.) i greką (7 godz.), a nawet językiem hebrajskim (2 godz.). Oprócz tego uczęszczasz na matematykę i fizykę, historię z geografią oraz w zależności od wyznania – religię (katolicką, ewangelicką lub judaistyczną).

❼ Tuż przed feriami letnimi progimnazjum organizuje wyjazd na Wieżycę (niem. Turmberg). Młodsze klasy podziwiają Szwajcarię Kaszubską ze znajdującej się tam wieży widokowej, uczestniczą w krótkich wycieczkach w najbliższej okolicy. Z kolei uczniowie starsi z klas tercji i sekundy podejmują większy wysiłek, wędrując pieszo do Kartuz.

Nasza szkoła sprzed wieku…

❶ W Rzeczypospolitej Odrodzonej nasza szkoła stała się pełnym gimnazjum, nadal jednak mogą w nim się uczyć tylko chłopcy. Państwowe Gimnazjum Klasyczne w Kościerzynie zostaje przekształcone w 1933 r. w dwustopniową szkołę średnią, składającą się z czteroletniego gimnazjum kończącego się egzaminem (tzw. małą maturą) oraz dwuletniego liceum, którego zwieńczeniem jest egzamin maturalny **(rycina 22)**.

❷ Będąc uczniem w kościerskim gimnazjum, możesz działać w wielu organizacjach młodzieżowych, np. w Związku Harcerstwa Polskiego, Towarzystwie Filomatów im. Adama Mickiewicza, Sodalicji Mariańskiej, Szkolnym Klubie Sportowym „Gryf", Kole Krajoznawczym, a nawet orkiestrze gimnazjalnej.

❸ W 1933 r. zapadła decyzja o wyborze patrona szkoły. Został nim Józef Wybicki, twórca hymnu narodowego, silnie związany z dziejami ziemi kościerskiej.

❹ Jako uczeń klas I–IV Państwowego Gimnazjum Klasycznego nosił(a)byś na czapce paski srebrne w liczbie odpowiadającej numerowi klasy, zaś w klasach wyższych: paski złote – od jednego w klasie V do czterech w klasie VIII **(rycina 23)**.

Nasza szkoła przed 50 laty…

❶ W szkole uczą się zarówno dziewczęta, jak i chłopcy. Do imprez, które nie zmieniają się od kilkudziesięciu lat, należą dyskoteki i zabawy karnawałowe **(ryciny 24 i 25)**. Mimo koedukacyjnego charakteru szkoły dziewczęta narzekają na trudności ze znalezieniem partnera do tańca. Podczas zabaw karnawałowych mile widziano przebrania. W jednej z klas organizowano też bufet, przy którym można było wypić kawę lub oranżadę oraz zjeść coś słodkiego. Klasy czwarte organizują studniówki, które w przeciwieństwie do czasów współczesnych odbywają się w szkole **(ryciny 26 i 27)**.

❷ Inną formą spędzania wolnego czasu przez młodzież szkolną podczas wakacji 1969 r. był obóz wędrowny „Szlakiem Polski Ludowej". Grupa 16 uczniów wraz z nau-

▲ Rycina 24. Dyskoteka szkolna 10 października 1979 r.

▲ Rycina 25. Wieczorek towarzyski klas pierwszych w styczniu 1973 r. Oryginalny podpis pod zdjęciem w kronice szkolnej brzmi: „Wprawdzie młodzieży męskiej dość dużo, ale… dziewczęta tańczą wciąż same"

▲ Rycina 26. Studniówka w Liceum Ogólnokształcącym w Kościerzynie w styczniu 1975 r.

▲ Rycina 27. Zabawa karnawałowa w sali gimnastycznej w styczniu 1974 r.

czycielami, przemierzając trasę Kościerzyna – Wdzydze – Koszalin – Kołobrzeg – Kościerzyna zdobywała odznaki „Szlakami XXV-lecia Polski Ludowej".

❸ Ucząc się w kościerskim liceum, w początkach października pojechał(a)byś autobusem lub innym środkiem transportu do jednego z pobliskich Państwowych Gospodarstw Rolnych (najczęściej w Starych Polaszkach albo Orlu) na tradycyjne wykopki. Po intensywnej pracy przy zbiorach ziemniaków posiłek przygotowany przez pracowników PGR i spożyty na polu smakował zupełnie inaczej. Zysk z wykopek przeznaczany był na potrzeby samorządu uczniowskiego. W kronice szkolnej z roku szkolnego 1974/1975 zauważono, że podczas tygodniowych wykopek w drodze zarządzenia Ministerstwa Oświaty odwołano zajęcia szkolne, a w wykopkach szkolnych uczestniczyła jedynie młodzież pochodząca z rodzin nie posiadających gospodarstwa rolnego. Uczniowie mieszkający w internacie oraz wszyscy pierwszoklasiści pracowali w porze przedpołudniowej, zaś młodzież pochodząca z miasta – po południu **(rycina 28)**.

❹ W szkole możesz rozwinąć zwłaszcza talent aktorski, bowiem bardzo aktywnie działa „Zespół żywego słowa" i Koło Przyjaciół Teatru pod opieką nauczycielki języka polskiego prof. Bronisławy Niedzielskiej. Do szkoły bardzo często przyjeżdżają zawodowi aktorzy (zwłaszcza Teatru „Wybrzeże").

❺ Liceum Ogólnokształcące w Kościerzynie podobnie jak dziś słynnie z wysokiego poziomu sportowego uczniów. Bardzo silna jest szkolna drużyna piłki ręcznej. Rozwijają się wówczas dyscypliny zimowe, dziś rzadko uprawiane przez młodzież. W dniu 8 stycznia 1970 r. reprezentacja szkoły zajęła pierwsze miejsce w powiatowych zawodach w łyżwiarstwie szybkim. Tydzień później w Elblągu drużyna ta (Wojciech Partyka, Grzegorz Radomski, Henryk Marciński) stanęła na najwyższym podium w mistrzostwach województwa. Podczas igrzysk ogólnopolskich reprezentacja szkoły zajęła 14. miejsce. Do największego wówczas sukcesu indywidualnego należy rekord Polski młodzików ustanowiony przez ucznia naszej szkoły M. Gruchałę w 1974 r.

❻ Młodzież kościerskiego liceum bardzo często uczęszcza do kina. Projekcje odbywają się w zamkniętej dziś auli kościerskiego „Bazaru", w którym mieściło się kino „Rusałka". Uczniowie oglądają nie tylko filmy zaangażowane społecznie i politycznie, ale i polskie superprodukcje, w tym w 1974 r. „Potop" w reżyserii Jerzego Hoffmana.

„Wybicki" dziś

❶ **Szkoła przygotowuje do podjęcia studiów.** Absolwenci kościerskiego liceum corocznie w większości przedmiotów osiągają wyniki maturalne znacznie przewyższające średnią ogólnopolską, dzięki czemu otrzymujemy prestiżową Srebrną Tarczę w rankingu „Perspektyw".

❷ **Szkoła rozwija talenty.** Wśród naszych uczniów znaleźli się ogólnopolscy laureaci i finaliści olimpiad przedmiotowych. W 2020 r. Bartłomiej Sowa został laureatem 6. Olimpiady Wiedzy o Mediach, zaś Augustyn Żurawski – finalistą Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym. W 2022 r. Olivia Bielawa została laureatką 45. Olimpiady Języka Niemieckiego, zaś Roksana Szulist i Lara Bielawa uzyskały status finalistek. Lara Bielawa powtórzyła swoje osiągnięcie w następnym roku.

▲ Rycina 28. Uczniowie kościerskiego Liceum na wykopkach w 1989 r.

▲ Rycina 29. M. Gruchała – rekordzista Polski młodzików w podnoszeniu ciężarów w 1974 r.

▲ Rycina 30. Załoga rejsu szkoleniowego na żaglowcu STS „Pogoria" w 2024 r.

❸ **Szkoła kształtuje kulturę fizyczną.** Wysoki poziom utrzymują reprezentanci szkoły w rywalizacji szkolnych zespołów sportowych. Szkoła zajmuje corocznie czołowe miejsca w rywalizacji międzyszkolnej. W roku szkolnym 2023/2024 szkoła zajęła pierwsze miejsce w klasyfikacji generalnej Licealiady Województwa Pomorskiego. Obejmowała ona wyniki w turniejach w jedenastu dyscyplinach sportowych.

❹ **Szkoła otwiera się na świat.** Jako jedna z nielicznych szkół kościerskie Liceum uczestniczy corocznie w rejsie szkoleniowym na żaglowcu STS „Pogoria" na Morzu Śródziemnym **(rycina 30)**. Młodzież poznaje wówczas nie tylko tajniki nawigacji morskiej, lecz również odkrywa bogactwo kultury i historii Wybrzeża Liguryjskiego. Szkoła realizuje liczne projekty międzynarodowej wymiany młodzieży, zarówno w ramach programu Erasmus+, jak i Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (Deutsch-Polnisches Jungendwerk) **(rycina 31)**.

❺ **Szkoła tworzy kulturę.** Wizytówką I Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie jest Żeński Chór Kameralny, jeden z najlepszych chórów młodzieżowych w kraju. Jego założycielem w 1985 r. jest długoletni nauczyciel muzyki i wiedzy o kulturze Jan Zamkowski. W 1993 r. chór zdobył „Złoty Kamerton" w finale 13. Ogólnopolskiego Konkursu Chórów Dzieci i Młodzieży Szkolnej **(rycina 32)**. Chór kontynuuje sukcesy pod kierownictwem cenionego dyrygenta i skrzypka jazzowego Tomasza Chyły, corocznie uczestnicząc w gali finałowej programu edukacji chóralnej „Śpiewająca Polska" **(rycina 33)**.

❻ **Szkoła kształtuje wzorzec obywatela zaangażowanego w życie społeczne.** Samorząd szkolny angażuje się w budowanie więzi społecznych przez organizację festynu pod nazwą Kościerskie Spotkanie Rodzinne. Uczniowie inicjują liczne akcje charytatywne na rzecz osób potrzebujących (np. akcja „Guzik mnie to obchodzi").

❼ **Szkoła dba o uczniów.** Liceum roztacza wszechstronną opiekę nad uczniami zarówno o charakterze dydaktycznym, jak i w zakresie zdrowia psychicznego. Szkoła realizuje obecnie projekt wsparcia rówieśniczego „Peer Support".

❽ **Szkoła dba o pamięć.** Każdego roku grupa uczniów Liceum pod kierunkiem nauczyciela historii i zastępcy dyrektora szkoły Rafała Słomińskiego organizuje Rajd z Wybickim, formę rywalizacji nie tylko sprawnościowej, ale również kształcącą kreatywność i utrwalającą wiedzę historyczną.

❾ **Szkoła rozwija kulturę regionu.** Dzięki zaangażowaniu nauczycieli i uczniów w ramach zajęć języka kaszubskiego Liceum jest silnym ośrodkiem rozwoju kultury kaszubskiej. Za wiele inicjatyw mających na celu zachowanie dziedzictwa językowego i kulturowego Kaszub społeczność szkolna I Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie wraz z jej uczniami i nauczycielką Iwoną Makurat została w 2024 r. uhonorowana prestiżową nagrodą „Skra Ormuzdowa".

*

▲ Rycina 31. Pierwsza polsko-niemiecka wymiana młodzieży w I Liceum Ogólnokształcącym w Kościerzynie w 2023 r.

▲ Rycina 32. Żeński Chór Kameralny z dyrygentem Janem Zamkowskim po zdobyciu nagrody „Złotego Kamertona" (1993)

▲ Rycina 33. Żeński Chór Kameralny z dyrygentem Tomaszem Chyłą w finale projektu „Śpiewająca Polska" – „Moniuszko inaczej śpiewany" w Teatrze Wielkim w Warszawie (2019)

Dyrektorzy I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie i szkół poprzednich

Hübner 1875–1879 (?)
Clausius 1879 (?)–?
Karl Georg Neermann 1889–1911
Alfred Krah 1911–1914 (?)
Walther Lemme (?)–1920
Zygmunt Paulisz 1920–1921
Maksymilian Wiśniowiecki 1921–1922
Jan Kontek 1922–1933
Walenty Szweda 1934–1939
Stefan Tuz 1945
Włodzimierz Drzewiecki 1945–1946
Bolesław Romański 1946–1948
Józef Kaszewski 1948–1950
Zygmunt Sztuba 1950–1955
Rozalia Niewiadomska 1955–1960
Mieczysław Charszla 1960–1964
Jacek Bandurski 1964–1968
Mieczysław Charszla 1968–1972
Jerzy Knyba 1972–1975
Mieczysław Charszla 1975–1982
Jerzy Knyba 1982–1991
Józef Błaszkowski 1991–1995
Ireneusz Michna 1995–1999
Jarosław Charszla 1999 –2014
Edyta Bławat od 2014

Źródła i bibliografia

Źródła:
Fotografie w zbiorach nauczycieli I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie.
„Gazeta Toruńska", R. 9, 1875.
Joanna Bator w LO w Kościerzynie, https://www.youtube.com/watch?v=lVl7dljb5po (wejście: 9.10.2025).
Königliches Progymnasium zu Berent. Berichte, Jg. 1–26, 1889–1915.
Kroniki szkolne Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie 1945–2025.
Charszla M., *Wspomnienia i refleksje nauczyciela Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie*, red. A. Stark, Toruń 2008.
Knyba J., *Wspomnienia wpisane w historię małej ojczyzny – Kaszub*, Toruń 2006.
Niedzielska B., *Kłaniamy Ci się, Kościerzyno*, Toruń 2004.
Relacja z Rajdu z Wybickim 2018, https://www.powiatkoscierski.pl (wejście: 9.10.2025).

Opracowania:
Liceum w sercu Kaszub 1879–2009. II Zjazd Absolwentów, red. K. Jażdżewski, M. Seyda, R. Słomiński, Kościerzyna 2009.
Wolski C., *Progimnazjum, Państwowe Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie – do 1939 roku*, Kościerzyna 2014.

Absolwentki i absolwenci są dumą I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie. Zajmują się działalnością naukową i artystyczną, pracują w sektorze ochrony zdrowia, rozwijają własną działalność gospodarczą, pełnią odpowiedzialne funkcje w administracji publicznej. Jesteście zawsze mile widziani w progach naszej szkoły!